

חוסן קהילתי ביישובי המועצה האזורית הגליל העליון בעת המלחמה עם איראן

דו"ח סקר

יוני 2026

ד"ר שלמה גץ וחנה גולדמברג

באפריל 2026, בעיצומה של המלחמה עם איראן ועם החיזבאללה, ערך המכון לחקר הקיבוץ באוניברסיטת חיפה סקר בתשעה קיבוצים בתחומי המועצה האזורית הגליל העליון שבדק את החוסן הקהילתי ואת החוסן הלאומי.

חוסן קהילתי (community resilience) מתייחס ליכולתן של קבוצות או קהילות להתמודד עם לחצים או שיבושים הנובעים משינויים חברתיים, פוליטיים או סביבתיים. מניחים כי קהילה עם חוסן קהילתי גבוה תיטיב להתמודד עם המשבר ולהתאושש בצורה טובה יותר ומהירה יותר. החוסן הקהילתי נמדד על ידי סדרת של 12 שאלות, שהממוצע שלהן מרכיב את המדד. הוא מכיל שני מרכיבים מרכזיים – הערכת היחסים בין חברי הקהילה לבין עצמם והערכת תפקוד מוסדות הקהילה (הקיבוץ).

חוסן לאומי (national resilience) הוא היכולת של מדינה לעמוד בזעזועים, להתאושש מהם במהירות, ולהמשיך לתפקד – חברתית, כלכלית, ביטחונית ומוסדית – גם תחת איום, משבר או לחץ מתמשך. בסקר זה החוסן הלאומי נמדד על ידי סדרה של שבע שאלות, שהממוצע שלהן מרכיב את מדד החוסן הלאומי.

בסקר השתתפו תשעה קיבוצים מהמועצה האזורית הגליל העליון. השיבו 445. 64% הן נשים, 36% גברים. בחלוקה לפי גיל: עד גיל 40 - 12%; 46% בני 40 – 66; 42% בני 67+. למרות שבחלק מהקיבוצים יש הרחבות, שיעור המשיבים מתוכם הוא נמוך – 12% הם תושבי הרחבות, 8% שוכרי דירות. 80% מהמשיבים הם חברי קיבוץ.

הדו"ח מכיל שני חלקים: החלק הראשון דן בחוסן הקהילתי על מרכיביו ובחוסן הלאומי בתשעה קיבוצים בחודש אפריל 2026, בעיצומה של המלחמה. החלק השני הוא מעקב אחר החוסן הקהילתי והלאומי בשש קיבוצים בשנים 2023-2026. ששה קיבוצים אלה משתתפים במחקר רב שנתי העוסק בתקופת הפינוי ובתקופה שלאחר הפינוי. כאן מוצגים רק הנתונים הקשורים למדידת החוסן.

חוסן הקהילה והחוסן הלאומי בעת מלחמה – אפריל 2026

ממצאים

חוסן הקהילה נמדד באמצעות שאלות שקיבלו תיקוף ממחקרים אחרים בעשור האחרון. החוסן מורכב משני חלקים: תפקוד ארגוני ויחסים חברתיים. החלוקה הלוגית למרכיבים אלה קיבלה גם אישור סטטיסטי באמצעות "ניתוח גורמים".

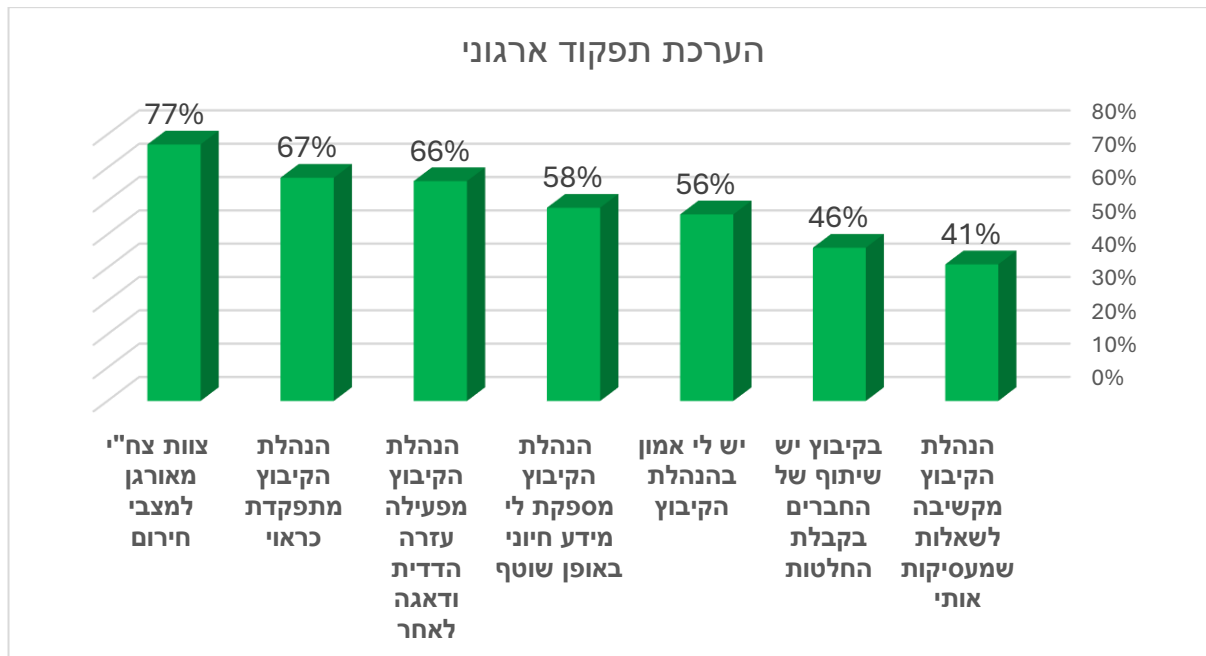
הגרפים המוצגים בהמשך הדו"ח מראים את אחוז המסכימים או מסכימים מאוד עם ההיגדים השונים. לא מוצגים מי שמסכימים במידה מסוימת או לא מסכימים.

מוצג גם הציון הממוצע של החוסן הקהילתי ושל כל אחד ממרכיביו (יחסים חברתיים; תפקוד ארגוני) יחד עם הציון הממוצע הנמוך ביותר לקיבוץ והציון הממוצע הגבוה ביותר. הציון הממוצע הוא בסולם מ-1 (אין הסכמה עם ההיגדים) ועד 5- (הסכמה במידה רבה מאוד עם ההיגדים).

כדי לשמור על החיסיון, הקיבוצים לא מוזכרים בשמם.

חוסן הקהילה – הערכת תפקוד ארגוני

סדרת של 7 שאלות עסקה בהערכת התפקוד הארגוני של מוסדות הקהילה.

גרף 1: אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד"

הציון הממוצע של התפקוד הארגוני הוא 3.64 הקיבוץ עם ההערכה הנמוכה ביותר קיבל ציון של 3.35. הקיבוץ עם ההערכה הגבוהה ביותר קיבל ציון של 3.85.

ברוב הנושאים יש הסכמה של מעל למחצית מהמשיבים, כאשר ההערכה הרבה ביותר היא לצוות צח".

כשני שלישי מכלל המשיבים מעריכים כי הנהלת הקיבוץ מתפקדת ראוי, אולם לשיעור נמוך יותר יש אמון בהנהלת הקיבוץ. הפער בין מידת האמון להערכת התפקוד קיים בכל הקיבוצים שהשתתפו. הפער הנמוך ביותר הוא 2% והפער הגבוה ביותר הוא 18%. הגורמים המשפיעים על מידת האמון, מלבד הערכת התפקוד, הוא המידה בה ההנהלה מקשיבה לבעיות המטרידות, ומידת השיתוף בקבלת החלטות. שני אלה זוכים למידת התמיכה הנמוכה ביותר, ויכולים להסביר, ולו חלקית, את הפער בין הערכת התפקוד ומידת האמון. יש הבדלים בין הקיבוצים, לכן מוצגים גם הקיבוץ עם שיעור המסכימים הנמוך ביותר בכל היגד, והקיבוץ עם שיעור המסכימים הגבוה ביותר

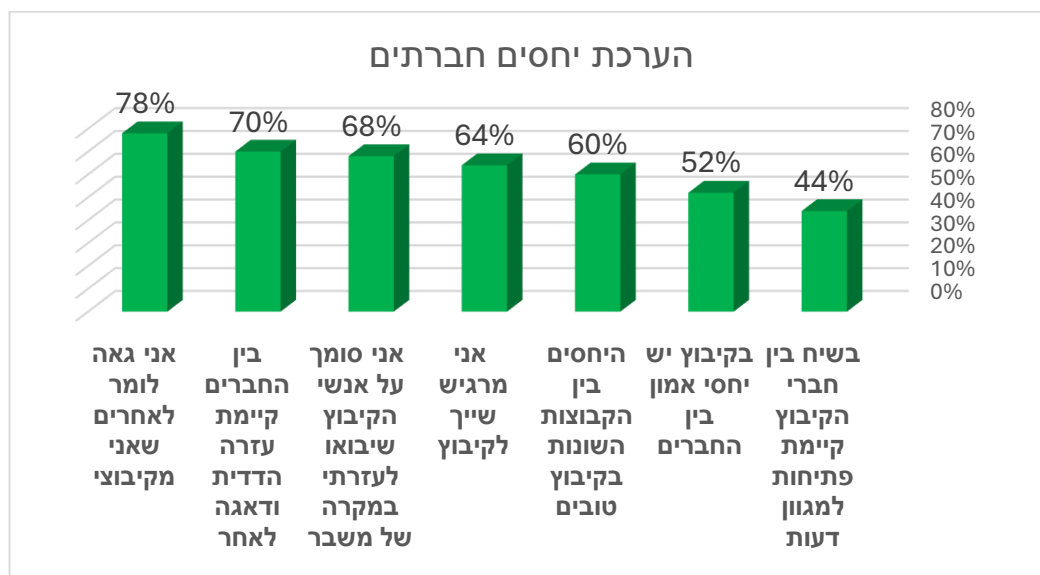
לוח 1: הערכת התפקוד הארגוני - אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד" הגבוה ביותר והנמוך ביותר לקיבוץ

הגד	הקיבוץ הנמוך	הקיבוץ הגבוה
הנהלת הקיבוץ מקשיבה לשאלות שמעסיקות אותי	28%	58%
בקיבוץ יש שיתוף של החברים בקבלת החלטות	38%	58%
יש לי אמון בהנהלת הקיבוץ	30%	71%
הנהלת הקיבוץ מספקת מידע חיוני	43%	71%
הנהלת הקיבוץ מפעילה עזרה הדדית	63%	73%
הנהלת הקיבוץ מתפקדת כראוי	43%	83%
צוות צח"י מאורגן	57%	95%

בכמה היגדים, יש הבדלים משמעותיים בין הקיבוצים. הפער בין הקיבוצים מגיע עד כדי 40% - תפקוד הנהלת הקיבוץ ומידת האמון בהנהלת הקיבוץ. בחלקם ההבדלים קטנים יותר – הפעלת עזרה הדדית על ידי הנהלת הקיבוץ ושיתוף החברים בקבלת החלטות.

חוסן הקהילה – הערכת יחסים חברתיים

סדרת של שבע שאלות עסקה בהערכת היחסים הקהילתיים.

גרף 2: הערכת היחסים החברתיים -- אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד"

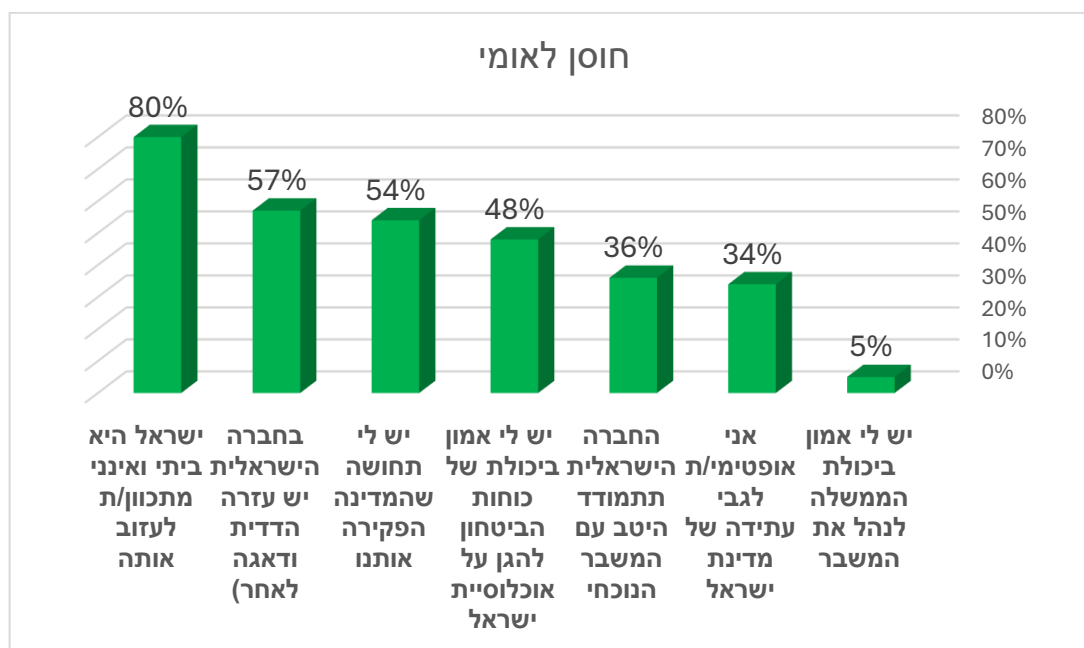
הציון הממוצע של היחסים בין החברים: 3.73. הקיבוץ עם ממוצע ההערכה הנמוכה ביותר – 3.52. הקיבוץ עם ציון ההערכה הגבוה ביותר – 3.98. הציון הממוצע של היחסים החברתיים גבוה יותר מהציון המוצע של התפקוד הארגוני. ברוב ההיגדים ההבדלים בין הקיבוצים הם סביב 30%-35%. ההבדלים הגדולים ביותר בין הקיבוצים הם ביחסי האמון בין החברים – 41% הפרש בין הקיבוץ עם יחסי האמון הנמוכים ביותר לקיבוץ עם יחסי האמון הגבוהים ביותר.

לוח 2: הערכת היחסים החברתיים - אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד" הגבוה ביותר והנמוך ביותר לקיבוץ

הגד	הקיבוץ הנמוך	הקיבוץ הגבוה
בשיח בין חברי הקיבוץ קיימת פתיחות למגוון דעות	33%	59%
בקיבוץ יש יחסי אמון בין החברים	35%	76%
היחסים בין הקבוצות השונות בקיבוץ טובים	43%	68%
אני מרגיש שייך לקיבוץ	50%	82%
אני סומך על אנשי הקיבוץ שיבואו לעזרתי במקרה של משבר	48%	82%
בין החברים קיימת עזרה הדדית ודאגה לאחר	52%	85%
אני גאה לומר לאחרים שאני מקיבוצי	69%	91%

חוסן לאומי

סדרת של שבע שאלות עסקה בהערכת החוסן הלאומי.

גרף 3: חוסן לאומי שיעור המסכימים במידה רבה ובמידה רבה מאוד

הציון הממוצע של החוסן הלאומי: 3.16. ציון חוסן הלאומי הנמוך ביותר לקיבוץ הוא – 2.96. ציון החוסן

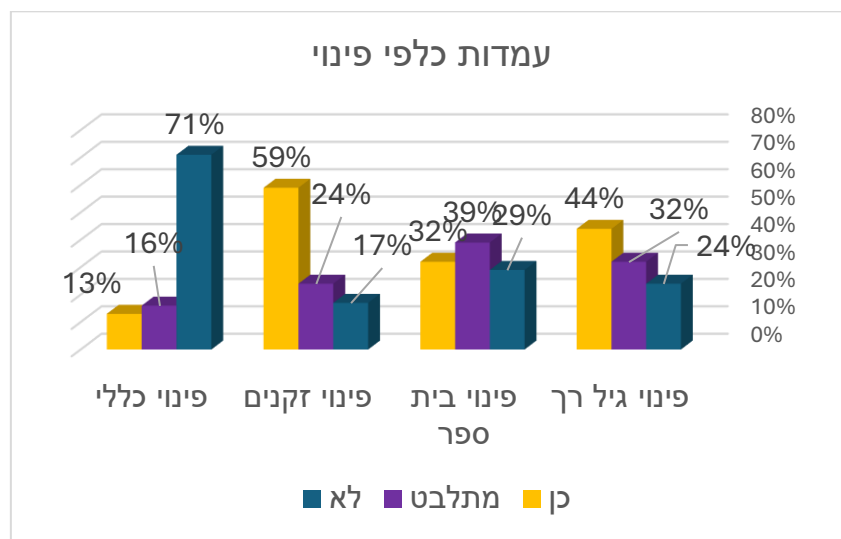
הלאומי הגבוה ביותר לקיבוץ הוא 3.34

לוח 3: חוסן לאומי - אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד" הגבוה ביותר והנמוך ביותר לקיבוץ

היגד	הקיבוץ הנמוך	הקיבוץ הגבוה
יש לי אמון ביכולת הממשלה לנהל את המשבר	0%	9%
אני אופטימי/ת לגבי עתידה של מדינת ישראל	19%	44%
החברה הישראלית תתמודד היטב עם המשבר הנוכחי	22%	47%
יש לי אמון ביכולת של כוחות הביטחון להגן על אוכלוסיית ישראל	36%	62%
יש לי תחושה שהמדינה הפקירה אותנו	38%	72%
בחברה הישראלית יש עזרה הדדית ודאגה לאחר	43%	71%
ישראל היא ביתי ואינני מתכוון/ת לעזוב אותה	68%	88%

עמדות כלפי פינוי בעת המלחמה

המשיבים מקיבוצי הגדר שפנוו בזמן "מלחמת אוקטובר" (ששה קיבוצים) התבקשו להשיב על השאלה: עד כמה אתה מסכים.מה לפינוי של הקבוצות הבאות כל עוד נמשך המצב הנוכחי? (המלחמה עם איראן וחיזבאללה)

גרף 4: עמדות כלפי פינוי בעת המלחמה עם איראן (קיבוצי גדר)

ההסכמה הרחבה ביותר היא לפינוי זקנים ומוגבלים – כמעט 60% חושבים שיש לפנותם, כרבע מתלבטים. פחות ממחצית מכלל המשיבים חושבים שיש לפנות את ילדי הגיל הרך, ועוד כשליש מתלבטים. בפינוי ילדי בית הספר תומכים פחות משליש. ההתנגדות הרחבה ביותר היא לפינוי כללי של הישוב. רק 13% תומכים בכך, 71% מתנגדים לפינוי הישוב.

הלוח הבא מציג את הטווח בין הקיבוץ עם שיעור המסכימים לפינוי הנמוך ביותר לקיבוץ עם שיעור המסכימים לפינוי הגבוה ביותר לגבי קבוצת האוכלוסיה השונות.

לוח 4: אחוז המשיבים "במידה רבה" או "רבה מאוד" הגבוה ביותר והנמוך ביותר לקיבוץ

הגד	הקיבוץ הנמוך	הקיבוץ הגבוה
הסכמה לפינוי ילדי הגיל הרך	36%	59%
הסכמה לפינוי ילדי בית הספר	18%	43%
הסכמה לפינוי זקנים ובעלי מוגבלויות	46%	73%
הסכמה לפינוי כללי של הישוב	7%	26%

חוסן קהילתי, פינוי ושיבה

החוסן הקהילתי בשנים 2023-2026 בקיבוצים שפנו

בעקבות הפינוי של ישובי גבול לבנון באוקטובר 2023, ערכנו סדרת מחקרים בששה קיבוצים שפנו מהמועצה האזורית הגליל העליון (ועוד אחד בגליל המערבי). בדקנו את עמדות החברים במספר תחומים, ביניהם גם החוסן הקהילתי. הסקר הראשון נערך באפריל 2024, ושאל את המשתתפים גם על החוסן בזמן מילוי השאלון, כאשר הם מפונים, וגם מה היה החוסן לפני הפינוי, בשנת 2023. באפריל-מאי 2025, כחודש-חודשיים לאחר השיבה לקיבוץ, נשאלו שוב החברים את אותן השאלות. באפריל 2026, בעת המלחמה עם איראן, נערך סיבוב נוסף באותם קיבוצים. הדו"ח מתייחס רק לששה קיבוצי המועצה האזורית הגליל העליון.

החוסן הקהילתי בשנים 2023-2026

הגרף המוצג בהמשך מראה את החוסן הקהילתי הכללי בכל אחד מששת הקיבוצים במהלך השנים 2023-2026.

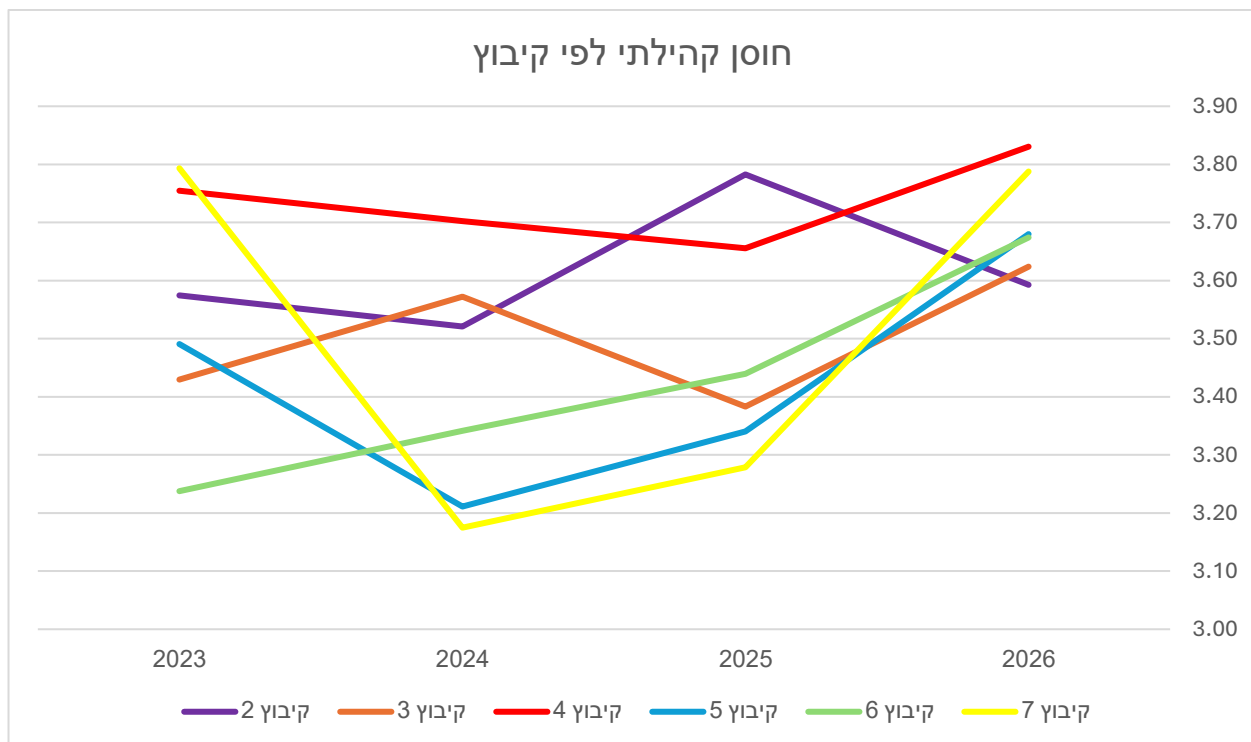
שנת 2023 – החוסן בשנת 2023, לפני הפינוי.

שנת 2024 – החוסן בתקופת הפינוי

שנת 2025 – החוסן כחודש-חודשיים לאחר השיבה

שנת 2026 – החוסן בעת מלחמת "שאגת הארי"

ריבוי הקווים (כל קו מייצג קיבוץ) קצת מקשה לראות את התמונה הכוללת, אבל אפשר להתרשם שכל קיבוץ הגיב אחרת על הפינוי ועל השיבה.

גרף 5: חוסן קהילתי 2023-2026 בששה קיבוצים (יש לקרוא משמאל לימין)

קיבוץ 2 (סגול) הראה ירידה מתונה בחוסן בעקבות הפינוי, עליה לאחר השיבה וירידה בשנת 2026. זהו הקיבוץ היחיד שבו יש ירידה בין מועד השיבה למדידה בעת המלחמה ב-2026.

החוסן הקהילתי של קיבוץ 3 (כתום) מגלה דפוס שונה: החוסן הקהילתי עלה בעקבות הפינוי, וירד עם השיבה. לאחר מכן חלה עליה.

קיבוץ 4 (אדום) הראה יציבות בזמן הפינוי, כמצופה מקיבוץ בעל חוסן גבוה, והראה עליה בחוסן עם השיבה הביתה, ועליה נוספת בשנת 2026.

קיבוץ 5 (כחול) ירד בצורה משמעותית בחוסן בתקופת הפינוי, עלה לאחר השיבה ועלה עוד יותר במדידה של 2026.

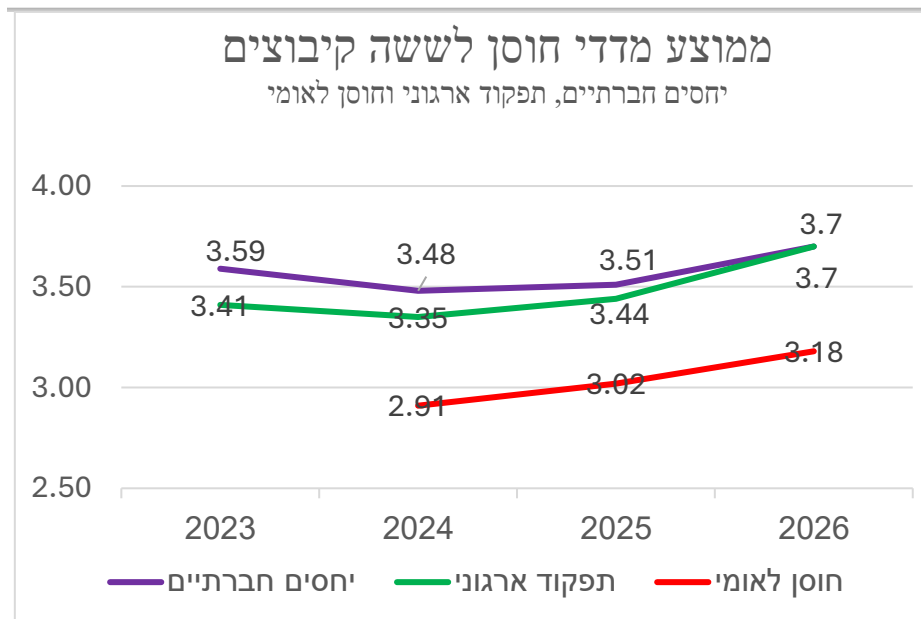
הקיבוץ בעל ציון החוסן הנמוך ביותר לפני הפינוי (קיבוץ 6, ירוק) שהיה אמור להיפגע בשל "נקודת פתיחה" חלשה, הראה דווקא עליה בחוסן בזמן הפינוי, עליה שנמשכה גם לאחר השיבה.

קיבוץ 7 (צהוב) היה הקיבוץ בעל החוסן הגבוה ביותר מבין הששה. בניגוד לתפיסה האומרת כי קיבוץ חזק יתמודד טוב יותר עם המשבר, קיבוץ זה הראה בתקופת הפינוי את הירידה החדה ביותר בחוסן, והיה בעל החוסן הנמוך ביותר. לאחר החזרה חלה עליה קטנה בחוסן, שהתגברה בשנת 2026. כעת שוב הקיבוץ נמצא ב"צמרת" החוסן הקהילתי.

כל קיבוץ ו"הסיפור" שלו.

אפשר להסביר את ההבדלים בין הקיבוצים במגוון סיבות יחודיות לכל קיבוץ, כגון הרכב האוכלוסיה, מידת הפיזור של הקהילה בתקופת הפינוי, יציבות או התחלפות של מנהל הקהילה או ממלאי תפקידים מרכזיים ועוד. אלא שאם רוצים להבין את חוסן הקהילה מהדיכט הרחב שלה, יש למצוא את המשותף בהתנהגות החוסן הקהילתי בעת משבר וביכולת ההתאוששות ממנו.

כדי לבדוק אם יש מגמה כללית, מעבר ליחודיות של כל קיבוץ, נפריד את החוסן לשני מרכיביו - התפקוד הארגוני והיחסים בין החברים. נציג גם את החוסן הלאומי בשנים 2024-2026.

גרף 6: יחסים חברתיים, תפקוד ארגוני וחוסן לאומי בששה קיבוצים (ממוצע)

בגרף אנו רואים כמה תופעות:

התפקוד הארגוני היה בעל ציון חוסן נמוך יותר מאשר ציון היחסים החברתיים לפני הפינוי ובתקופת הפינוי. הפער צומצם לאחר השיבה, וכמעט נעלם שנה לאחר מכן, בשנת 2026. זה מעיד על שיפור רב יותר בתפקוד הארגוני יחסית ליחסים בין החברים.

באופן כללי ציוני החוסן ירדו בתקופת הפינוי (אמנם היו קיבוצים בהם לא חל שינוי בחוסן, אבל בממוצע של הקיבוצים החוסן ירד). לאחר השיבה (2025) החוסן עלה באופן מתון, ובאופן חד יותר כעבור שנה (2026). בשנת 2026 ציוני החוסן הקהילתי על שני מרכיביו זהים או גבוהים יותר מאשר בשנת 2023. השיפור הבולט יותר הוא כאמור בתפקוד הארגוני.

החוסן הלאומי מקבל ציונים נמוכים משמעותית יחסית לחוסן הקהילה, אבל גם כאן יש עליה מתמדת.

סיכום ביניים

על פי הנתונים נראה כי חוסן קהילה עכשווי אינו בהכרח קשור לחוסן הקהילתי ההתחלתי, וכי כל הקיבוצים התאוששו במידה רבה, לפחות מההיבט של החוסן, ללא קשר לנקודת המוצא שלהם. התפקוד הארגוני הלך והשתפר במהלך התקופה והפער בינו לבין היחסים החברתיים הצטמצם. יש לשער שחלה התאמה בין ממלאי התפקידים למצב, כאשר בחלק מהקיבוצים התחלפו מלאי התפקידים, ובחלקם ממלאי התפקידים הצליחו להתאים עצמם למצב החדש. מערכת יחסים היא לרוב יציבה לאורך שנים. כאשר היא נפגעת עקב משבר, כמו הפינוי הממושך, הפיזור וחזרה לא מלאה לישוב, בניה מחודשת של יחסים חברתיים היא ממושכת.

הסברים אפשריים לתופעות אלה נמצא במחקר הרחב יותר שאנו עורכים בקיבוצים אלה, שטרם הסתיים. השלב הנוסף היה אמור להיערך השנה, אולם בשל מלחמת "שאגת הארי" ובעיקר בשל השפעותיה על הקיבוצים המשתתפים, החלטנו לדחות את הסקר הרחב ולמדוד רק את החוסן הקהילתי. ניתוח ביניים של המחקר בתקופת הפינוי הראה כי מידת הפיזור של הקהילה לא השפיעה על החוסן הקהילתי, וכי אם חל שיפור ביחסים הבין

אישיים בין המפונים, תקופת הפינוי חיזקה את הקהילה. להערכתנו, הסבר מרכזי טמון במערכת הארגונית של הקיבוץ. בתקופת הפינוי ממלאי התפקיד ממשיכים למלא את תפקידם ומתאימים אותו (או לא) למצב החדש. הפעילות של המערכת הארגונית "אחראית" במידה לא מבוטלת ליחסים החברתיים בקיבוץ, שכן היא מארגנת את חיי הקהילה. הבדלים בין הקיבוצים יכולים לנבוע גם מהבדלים במידת התאמתם של הקיבוצים למצב החדש, ויכולתם לפעול כקהילה מאורגנת.